

ЛІТЕРАТУРА

1. Бергер П. Л. Капіталістична революція / П. Л. Бергер. – К. : Вища шк., 1995. – 247 с.
2. Маца К. А. Идеология блага и её роль в формировании личности / К. А. Маца // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2004. – № 3 (14). – С. 24–27.
3. П'ята Л. Л. Приватизація в Україні: історичний аспект (кінець 1980-х – 2000-ні роки): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Л. Л. П'ята ; Черкас. нац. ун-т. – Черкаси, 2011. – 20 с.
4. Гончарук Л. Я. Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Л. Я. Гончарук; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2001. – 16 с.
5. Інавгураційна промова Президента України Януковича: повний текст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/1051129> – Назва з екрана.
6. Семчик В. Кооперація – шлях відродження села / В. Семчик // Голос України. – 2003. – № 72. – С. 18–19.
7. Міщенко М. Національний менталітет та проблеми суспільного розвитку / М. Міщенко // Розбудова держави. – 2000. – № 1–6. – С. 47–53.
8. Мороз А. Динаміка зміни ціннісно-політичних орієнтацій в умовах нестабільної політичної ситуації в Україні / А. Мороз // Трибуна. – 2008. – № 11–12. – С. 19–20.
9. Малькова Т. П. Введение в социальную философию / Т. П. Малькова, М. А. Фролова ; Междунар. пед. акад. – М. : Чертановская типография, 1995. – 192 с.
10. Бергер П. Л. Капіталістична революція / П. Л. Бергер. – К. : Вища шк., 1995. – 247 с.

УДК 37:330.35:332.1

ОСВІТНІЙ РІВЕНЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНУ

Л. В. Дробиш, кандидат економічних наук

Економічне зростання є найважливішим фактором соціально-економічного прогресу у довгостроковому періоді, оскільки воно передбачає зростання економічної могутності країни, збільшення обсягів суспільного виробництва та розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах і послугах [1]. Проте у вітчизняній економічній науці мало наукових праць, де розглядаються проблеми економічного зростання в контексті впливу факторів, що його зумовлюють. Зокрема це стосується такого фактора як освітній рівень населення, який у більшості випадків не аналізується в контексті економічного зростання.

Проведений аналіз свідчить про те, що проблеми розвитку освіти як фактора економічного зростання з'ясували у своїх дослідженнях зарубіжні (Р. Лукас, П. Ромер, Дж. Сачаро-

пулос, Е. Фелпс, Т. Шульц та інші), а також вітчизняні вчені (І. Каленюк, В. Куценко, В. Лагутін, В. Новіков, Радченко та ін.). Однак проблема освіти як фактора економічного зростання регіону у вітчизняній літературі до цього часу залишається недостатньо розробленою. Саме це й зумовило вибір теми дослідження та її актуальність.

Метою дослідження є з'ясування ролі освітнього рівня населення у процесі економічного зростання регіону та пошук шляхів щодо його вдосконалення.

Високий рівень національного багатства у розвинених країнах світу перш за все зумовлений рівнем розвитку людського ресурсу. Посилення ролі людського фактора в умовах ринкової економіки обумовлено також становленням у розвинутих країнах інформаційної економіки.

Отже, практика свідчить, що одним із основних факторів економічного зростання є рівень освіти та професійної підготовки працездатного населення, його здатність засвоювати нові знання і використовувати для вдосконалення техніки й технології, створення нових товарів і послуг.

Освіта – це соціально-економічні відносини між людьми у всіх сферах суспільного відтворення, які виникають з приводу навчання, виховання, підготовки робочої сили відповідних кваліфікаційних рівнів для різних галузей, що здійснюють спеціальні організації, заклади й установи державної, колективної та приватної форм власності [1].

Роль освіти як фактора економічного зростання полягає у збільшенні як індивідуальної, так і суспільної продуктивності праці, яка спричинена надбанням умінь і навичок, і накопиченням знань. Тому рівень освіти та професійної підготовки працездатного населення, його здатність засвоювати нові знання і використовувати для вдосконалення техніки і технології, створення нових товарів і послуг є одним із основних факторів економічного зростання будь-якого регіону.

Результати проведеного аналізу свідчать, що на економічне зростання України і її регіонів суттєвий вплив справляє освітній рівень населення. Слід зазначити, що Україна була до однієї із найосвіченіших держав, де ще у 1989 р. на 1000 осіб віком 18 років і старше припадало 992 особи, які мали освіту, у тому числі вишу – 104, незакінчену вишу – 15, середню спеціальну – 180 [2]. Тому на початок

проведення економічних реформ в Україні склався достатньо міцний науковий потенціал, представлений високоосвіченими фахівцями зайнятими в економіці. Проте становлення ринкової економіки в Україні негативно вплинуло на інтелектуальний потенціал: масове вивільнення фахівців з вищою освітою із різних сфер діяльності, їх непрацевлаштованість після закінчення навчання та різке зростання рівня безробіття. Попри це, в Україні впродовж останніх років утримується чітка тенденція до зростання освітнього й культурного рівня населення, свідченням чого є різке збільшення кількості фахівців, підготовлених вищими навчальними закладами.

Так, за період 1990–2010 рр. суттєво збільшилася не лише кількість вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (у 2,3 рази) та студентів, які в них навчаються за різними спеціальностями (у 2,4 рази), але й випуск фахівців.

З даних рис. видно, що порівняно з 1990 р. випуск фахівців вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації збільшився у 4 рази і становив 2010 р. 543,7 тис. Така динаміка звісно сприяла позитивним тенденціям економічного розвитку країни та окремих її регіонів. У аналізованому періоді склалася чітка тенденція до зростання валового регіонального продукту.

Проведений аналіз макроекономічних показників показав, що лише за 2004–2009 рр. показник валового регіонального продукту в Україні зріс у 2,6 рази і становив у 2009 р. 913345 млн грн (табл. 1).

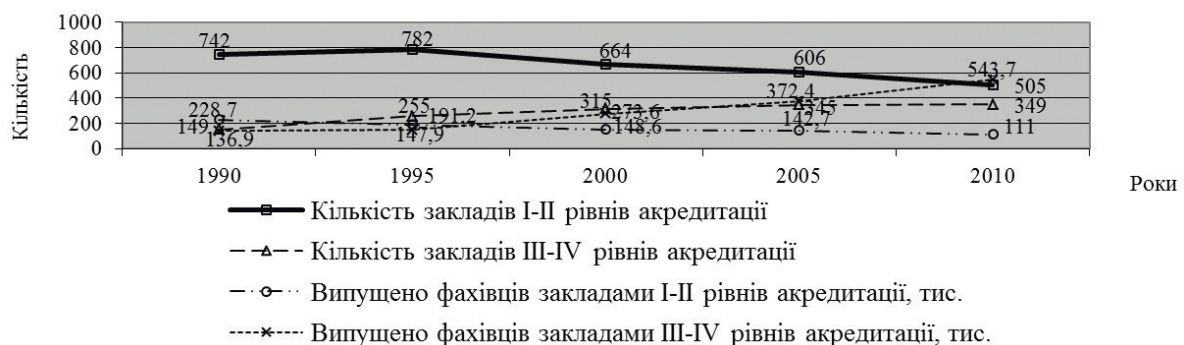

Рис. Динаміка кількості вищих навчальних закладів в Україні та випуску фахівців [3]

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт [3]

Рік	Валовий регіональний продукт, млн грн		Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн	
	Україна	Полтавська область	Україна	Полтавська область
2004	345113	13983	7273	8841
2005	441452	18099	9372	11574
2006	544153	22179	11630	14330
2007	720731	28355	15496	18500
2008	948056	34118	20495	22476
2009	913345	33629	19832	22337
2009 р. у відсотках до 2004 р.	2,6 рази	2,4 рази	2,7 рази	2,5 рази

Аналізований показник збільшився і в розрахунку на одну особу. Якщо в цілому по Україні валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу 2004 р. становив 7273 грн, то 2010 р. – 19832 грн, або у 2,7 рази більше. Аналогічна тенденція спостерігається і в регіонах.

Негативним явищем слід вважати те, що у роки реформування економіки та освіт-

ньої діяльності в Україні значно зменшилася кількість професійно-технічних закладів освіти, а відповідно й підготовка кваліфікованої робочої сили. Темпи скорочення кількості професійно-технічних закладів освіти за 1990–2010 рр. становили 21,7 %, а підготовка кваліфікованих робітників за цей період скоротилася на 34,3 % (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників кількості професійно-технічних навчальних закладів в Україні [3]

Показник	Рік					2010 р. у відсотках до 1990 р.
	1990	1995	2000	2005	2010	
Кількість закладів	1246	1179	970	1023	976	–
Темп зміни, у відсотках до попереднього періоду	–	94,6	82,3	105,5	95,4	78,3
Випущенокваліфікованих робітників, тис.	376,7	277,3	266,8	286,6	247,4	–
Темп зміни, у відсотках до попереднього періоду	–	73,6	96,2	107,4	86,3	65,7

Саме тому у сучасних умовах на більшості підприємств різних форм власності спостерігається невідповідність індивідуального рівня людського капіталу, а саме знань, умінь, навичок, мотивацій працівника, вимогам виробничого процесу.

З проведеного нами аналізу випливає, що роль освіти як фактора економічного зростання полягає у збільшенні як індивідуальної, так і суспільної продуктивності праці, яка спричинена надбанням умінь і навичок, накопиченням знань. Виходячи з напрямів впливу освіти

на економічне зростання шляхом підвищення індивідуальної та суспільної продуктивності праці, слід виокремити:

- *початковий рівень освіти* (дошкільна освіта, початкова загальна освіта, позашкільна освіта; базова загальна середня освіта) забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, фізичне вдосконалення, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння знань про природу, людину, суспільство та виробництво;

- *середній рівень освіти* (повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта), забезпечує здобуття професії громадянами відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, перепідготовку, підвищення професійної кваліфікації;

- *вищий рівень освіти* (базова вища освіта, повна вища освіта) забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Результати проведеного аналізу показали, що основні недоліки процесу використання освіти як фактора економічного зростання в Україні полягають у фінансуванні освіти, змісті навчального процесу, окремих аспектах структури освітньої системи та якості освіти.

З огляду на це, слід використовувати декілька підходів щодо вдосконалення освіти як фактора економічного розвитку регіону, а саме:

Економічний підхід, який має орієнтуватися на досягнення внутрішньої економічної ефективності освіти. Необхідно віднаходити найоптимальніші шляхи фінансування системи освіти та раціонально використовувати спрямовані на її розвиток кошти. Фінансування початкової освіти має бути державним, а середній і вищий рівні освіти – поєднувати державне та приватне фінансування.

Критеріями внутрішньої ефективності освіти мають бути: ступінь задоволення потреб освіти у ресурсах, загальна успішність, кількість випускників з відзнакою, зміст навчальних планів, рівень кваліфікації професорсько-викладацького складу, якість забезпечення матеріальної, інформаційної та соціально-культурної баз, державні замовлення на наукові дослідження, навчальну літературу.

Зовнішня ефективність освіти проявляється у підвищенні рівня суспільної продуктивності праці, темпах приросту ВВП, зменшенні безробіття, підвищенні рівня життя населення. До критеріїв зовнішньої ефективності освіти можна також віднести ступінь творчої активності робітників у раціоналізації та ви-

нахідництві, ступінь участі в упровадженні нової техніки.

Техніко-економічний підхід повинен передбачати пристосування системи освіти до нових вимог виробництва і ринку праці, узгодження структури регіональних комплексів із профілем їх освітніх закладів, кількістю випускників з наявним попитом на робочу силу. Зміст навчального процесу має задовольняти потребу економіки у фахівцях, які можуть набувати нових навичок.

Встановлення тісних відносин із роботодавцями допоможе встановити нові різноманітні потреби виробничих одиниць (особливо малих і середніх підприємств) для успішного здійснення технологічних і організаційних змін.

Соціально-економічний підхід передбачає допомогу молоді у виборі спеціальності з урахуванням можливостей підготовки у регіональному освітньому комплексі, максимальну гнучкість при здійсненні початкового професійного вибору, визнання права на відповідну інтелектуальну та професійну підготовку за кожною молодою особою, відмову від елітарного принципу у здобутті освіти. Забезпечення перепідготовки кваліфікованих кадрів і підвищення їхньої кваліфікації розширить можливості вибору працівника у разі необхідності зміни виду діяльності.

Функціонування мережі закладів освіти в регіоні має бути узгоджене з соціальною та економічною його структурою з метою зменшення безробіття та підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Слід відзначити, що подальший розвиток вітчизняної економіки потребує інноваційно-інвестиційного пошуків, що, у свою чергу, залежатиме від інтелектуального потенціалу країни та якості робочої сили. Тому особливу увагу нині необхідно приділяти підвищенню освітнього рівня населення.

Отже, стратегічне завдання у сфері освіти полягає у здійсненні переходу на вищі національні стандарти якості шкільної освіти, у збереженні необхідної кількості навчальних закладів і підготовці необхідної кількості кваліфікованих працівників, вирішенні проблеми фінансового забезпечення та соціального за-

хисту учасників навчально-виховного процесу. Все це сприятиме підвищенню якості робочої сили та економічному зростанню регіонів і країни в цілому.

Економічна міцність і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки залежатиме від темпів економічного зростання її регіонів, але за умови обов'язкового використання знаннєвої економіки. Тому питання впливу рівня освіти населення на показники економічного зростання регіонів потребують подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михаць С. О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / С. О. Михаць. – К. : Київ. нац. екон. ун-т, 2004. – 20 с.
2. Качан Є. П. Управління трудовими ресурсами : навч. посіб. / Є. П. Качан, Д. Г. Шушпанов. – К. : Юридична книга, 2003. – 258 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.

УДК 330.111.62

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Н. В. Оленцевич, кандидат економічних наук

Протягом майже двадцяти років в Україні відбуваються ринкові трансформації, зміст яких зводиться до перетворення економічної, соціальної та правової систем суспільства з метою формування нового середовища і умов соціально-економічного розвитку. Вагомий фактор здійснення цих перетворень значною мірою впливають інституційні чинники, покликані сприяти формуванню основ ефективної взаємодії приватних підприємств, публічних компаній і урядових установ для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки й економічного зростання. Якість інституційного оточення впливає на розподіл і раціональність використання економічних ресурсів, відбивається на прийнятті інвестиційних рішень і організації виробництва, створює підґрунтя для реалізації стратегічних програм розвитку суспільства. Окрім того, інституційна складова впливає через зміни відносин і структури власності, трансформація яких створила чи не найбільше коло проблем і поставила питання про адекватність створених в

Україні умов економічного розвитку засадам функціонування ринкової економіки.

Слід констатувати, що приватизація, яка відбулась у країні, не виконала ролі інструмента ринкової трансформації. Задекларовані цілі залучення широких верств суспільства до розподілу державного майна та створення інституту ефективних власників залишилися здебільшого красивим гаслом реформаторів. І якщо на перших етапах здійснення реформ роздержавлення власності розглядалось як можливий інструмент забезпечення стратегічного розвитку економіки, то згодом приватизація державного майна перетворилася лише на джерело наповнення державного бюджету. Зараз частка держсектора у ВВП України залишається досить значною і становить 37 %, що вище, ніж у більшості розвинених країн світу, зокрема у Канаді, Англії, Італії – близько 15 %, у США й Німеччині – близько 20 %, у Польщі – 25 % [1]. Проте функція управління держмайном здійснюється вкрай неефективно. Понад 500 підприємств з 4000, у яких 50 % і більше належить державі, перебувають